

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Укладач – професор кафедри іноземних мов та українознавства, доктор історичних наук Т. О. Шаравара

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни

«КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки спеціальностей 035 Філологія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: культура як сукупність матеріальних і духовних цінностей, вироблених людством протягом свого існування, та її прояви на різних етапах української історії.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна «Культурологія» є обов'язковою дисципліною циклу гуманітарної і соціально-економічної підготовки. Вона пов'язана із дисциплінами «Історія України», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Соціологія», «Політологія», «Філософія».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Культурологія» є формування системи знань студентів про закономірності національного історико-культурного процесу, основні досягнення вітчизняної культури, засвоєння загальнолюдських та національних культурних цінностей, збагачення духовного світу, формування моральних і естетичних потреб та здатності зберігати і охороняти культурні здобутки України.

1.2. Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Культурологія» є:

- визначити передумови та засади культури, її виникнення, тенденції розвитку та основні закономірності функціонування;
- розглянути багатовікову історію вітчизняної культури, розкрити основні етапи її розвитку;
- розкрити специфіку української культури, визначити її місце і роль у сучасному світовому культурному просторі;
- сприяти збагаченню духовного світу студентів, зростанню інтересу до самостійного творчого осмислення культурної спадщини, власній участі в культурному будівництві України;
- визначити особливості та тенденції розвитку вітчизняної культури ХХІ століття, дати аналіз стану сучасних течій, молодіжних субкультур та контркультурних відгалужень.

1.3. У здобувачів вищої освіти мають бути сформовані наступні **компетентності:**

Знання:

- сутності, структури, функцій української культури, її місця в житті людини і суспільства, художні стилі, властиві культурним епохам, творчість провідних діячів української культури та мистецтва;

- сутність сучасного процесу розвитку української культури; її місце і роль у розмаїтті національних культур;

- взаємозв'язок вітчизняної культури та людини; зміст та особливості національної культури; окремі культурні артефакти, що розкривають ознаки та особливості кожної історико-культурної епохи, зміст основних (програмних) першоджерел.

вміння:

- розуміти та використовувати основні культурологічні поняття у повсякденному житті; змістовно і послідовно аналізувати основні культурні епохи, їх історико-культурні пам'ятки;
- аналізувати закономірності розвитку світової культури та особливості їх прояву/віддзеркалення в українській культурі;
- самостійно робити висновки й узагальнення культурологічних проблем; вміти застосовувати культурологічні знання для визначення особистої орієнтації в культурному просторі.

Способи мислення: словесно-логічне, теоретичне, продуктивне, репродуктивне, інтуїтивне, творче.

Професійні, світоглядні і громадянські якості: соціальна активність, працьовитість, уміння приймати самостійні рішення, виявляти ініціативу, уміння домагатися результатів, бути наполегливим.

Морально-етичні цінності: відповідальність, повага до співрозмовників, опонентів по спілкуванню, толерантність, тісно пов'язані із самоповагою і гідністю, любов'ю до Батьківщини.

На вивчення дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

ТЕМА 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДИСЦИПЛІНИ

Культурологія як інтегративне наукове знання, системотвірний фактор вивчення культури як цілісної системи. Основні поняття та завдання культурології. Специфіка культурологічного знання. Місце культурології у системі гуманітарних та природничих наук. Історія культури українського народу як одного із напрямків історії світової культури.

Визначення поняття „культура”. Структура й функції культури. Культура та її роль у суспільстві. Хронологічна типологія культури. Єдність і взаємозалежність світової та національної культур.

Основні концепції культури (Гегель, О.Шпенглер, З.Фрейд, К.Юнг, А.Тойнбі, П.Сорокін та інші). Культурологічна думка в Україні.

ТЕМА 2. КУЛЬТУРА НА РАННІХ ЕТАПАХ ЇЇ РОЗВИТКУ

Найдавніші свідчення про існування людської культури. Колективна трудова діяльність як передумова виникнення культури. Розвиток первісної культури, її типологічні ознаки і досягнення.

Формування первісних вірувань і культової свідомості (фетишизм, тотемізм, анімізм, магія). Різновиди первісного світосприйняття та релігійно-обрядові форми його вираження. Синкретизм первісного мистецтва. Міфи та їх значення для розвитку народної творчості.

Пам'ятки стародавньої культури та мистецтва в Україні.

ТЕМА 3. КУЛЬТУРА НАРОДІВ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Вплив культури Стародавнього Сходу на розвиток світового та вітчизняного культурного процесу. Найдавніші центри людської цивілізації

Роль месопотамської цивілізації в історії людства. Шумеро-вавилонська культура. Релігійні вірування. Ремесло. Шумерська писемність. Освіта. Епос про Гільгамеша.

Періодизація культури династичного Єгипту. Становлення етнічної спільноти єгиптян. Релігія. Писемність. Архітектурний канон Стародавнього Єгипту. Давньоєгипетські піраміди. Образотворче мистецтво. Вплив культури Стародавнього Єгипту на культурний розвиток народів Передньої Азії, античної Греції та Стародавнього Риму.

Особливості індійської культури. Індійська міфологія. Релігія. Мистецтво архітектури й скульптури. Література.

Культура Фінікії й Давнього Ізраїлю. Створення алфавітного письма. Біблія – історико-культурна пам'ятка світової культури.

Основні напрямки китайської культури.

ТЕМА 4. АНТИЧНА КУЛЬТУРА

Зміст поняття „античність”. Періодизація античної культури, її роль у світовій історії. Міфологія – основа давньогрецької культури. Провідні мистецькі форми та стильові напрями розвитку стародавньої культури Греції.

Етапи розвитку культури Стародавньої Греції. Поліс як основна форма культурного буття. Основні тенденції образотворчого мистецтва. Архітектура. Епічні поеми „Іліада” і „Одіссея”. Театр та його роль у культурному житті древніх греків. Освіта і виховання.

Еллінізм – завершальний етап розвитку давньогрецької культури. Культура міст-держав Північного узбережжя Причорномор'я.

Образ людини в римській культурі і міфології. Римське право. Філософія, Наука. Релігія. Література. Архітектура й образотворче мистецтво. Скульптура.

ТЕМА 5. КУЛЬТУРА В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Матеріальні основи середньовічного суспільства, його становість і корпоративність. Утворення світових релігій.

Ідеологія християнства та її світоглядні засади. Церква як домінанта духовного життя середньовічної культури. Теоцентризм.

Церква й держава у Візантії. Картина світу у творах християнських мислителів. Християнська релігійність у творах архітектури і мистецтва. Мозаїка та живопис. Ікона та її духовна суть. Християнський храм як модель світу. Література.

Формування етнокультурної спільності народів Західної Європи. „Каролінгське відродження”. Романізація культури і мистецтва. Перші університети. Схоластика.

Становлення матеріальних і духовних основ давньоруської культури. Язичницькі вірування. Упровадження християнства на Русі та його значення. Архітектура. Образотворче мистецтво. Освіта. Література (книжково-перекладна діяльність, літописання, паломницька проза, проповіді, агіографія).

Особливості розвитку, етапи формування і становлення української культури.

Причини виникнення ісламу, його суть та політичний ідеал. Коран – головне джерело віровчення ісламу.

ТЕМА 6. КУЛЬТУРА ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ ТА РЕФОРМАЦІЇ

Утворення націй та національних культур. Християнський антропоцентризм (Н.Кузанський, Мирандолла).

Література доби Італійського Відродження (Данте Аліг'єрі, Петрарка, Дж.Бокаччо). Архітектура – виникнення нових жанрів. Образотворче мистецтво (Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті, Мікеланджело Буанаротті та ін.).

Головні риси Північного Відродження та його ідеологія (Е.Роттердамський, У.фон Гуттен). Образотворче мистецтво (брати ван Ейки, Кранахи й Гольбейни, А.Дюрер).

Реформація і контрреформація. Передумови становлення та розвитку протестантської культури.

ТЕМА 7. КУЛЬТУРА ЕПОХИ АБСОЛЮТИЗМУ ТА ПРОСВІТНИЦТВА

Формування нових світоглядних орієнтирів. Зростання національних особливостей культурного життя.

Особливості архітектури й образотворчого мистецтва бароко (Д.Берніні, Ф.Борроміні, П.-П.Рубенс, А. ван Дейк, Х. ван Рейн Рембрандт). „Золотий вік” іспанського живопису (Д.Веласкес, Х.Рібера, Ф.Сурбаран). Бароко в літературі й театрі. Провідні музичні жанри XVII – XVIII ст. Становлення опери. Мистецтво рококо.

Традиційні й нові літературні жанри: козацько-старшинські літописи; полемічна література; панегірична, релігійно-філософська, соціально-побутова, гумористично-сатирична, історична поезія; шкільна драма (К.Зиновійв, Л.Баранович, Г.Смотрицький, І Вишенський, Г.Сковорода, Ф.Прокопович і ін.).

Архітектура. Фортифікаційне будівництво. Шедеври українського архітектурного бароко.

Скульптура й живопис: перехід від середньовічної умовності до утвердження гуманістичних ідеалів. Становлення світського живопису.

Французькі просвітники (Ж.-Ж.Руссо, Вольтер, Д.Дідро, Ш.Монтеск'є).

Класицизм та його естетичні засади. Ідеологічні основи класицизму. Творчість А.Мансара, Н.Пуссена, Н.Буало, П.Корнеля, Ж.Б.Мольєра, Ж.де Лафонтена. Сентименталізм у європейській культурі XVIII ст. Просвітницький реалізм в англійській культурі XVIII ст. (Д.Дефо, Д.Свіфт, Г.Філдінг).

Православні церковні братства та їх роль у розвитку української національної культури. Києво-Могилянська академія.

ТЕМА 8. КУЛЬТУРА XX – ПОЧАТКУ XXI СТ.

Техногенна цивілізація, її вплив на формування особистості та процеси розвитку культури.

Провідні стилі в літературно-мистецькому житті: реалізм, модернізм, символізм, футуризм, конструктивізм, абстракціонізм, урбанізм, авангардизм та ін. Поява кіно і телебачення. Постмодерн і сучасний світ.

Становлення українського модернізму (символізм, футуризм, неокласицизм). М.Вороний, Г.Чупринка, Б.Лепкий, М.Зеров, М.Рильський, П.Филипович, М.Куліш, М.Хвильовий, Ю.Клен та ін. Діяльність літературно-мистецьких об'єднань („Пролеткульт”, „Плуг”, „Гарт”, Вапліте).

Український мистецький авангард (М.Бойчук, К.Малевич, О.Богомазов, Д.Січинський та ін.). Український модерний театр (Л.Українка, В.Винниченко, О.Олесь, Л.Курбас).

Програма культурного будівництва та її здійснення за часів тоталітаризму. Соціалістичний реалізм як творчий метод у розвитку української культури в радянську епоху.

Національно-культурне життя в 60-80-х рр. (М.Вінграновський, І.Дзюба, І.Драч, Є.Маланюк, Л.Костенко, В.Стус, І.Багряний, С.Параджанов і ін.).

Зміна соціально-політичного курсу у розвитку українського суспільства у пострадянський період. Державне та національно-культурне відродження України.

Формування нової соціокультурної дійсності. Становлення нового образу світу і людини в культурі початку третього тисячоліття.

3. Рекомендована література

1. Греченко В.А. та ін. Історія української та зарубіжної культури / В.А. Греченко. – К.: Літера, 2000. – 464 с.
2. Кордон М.В. українська та зарубіжна культура / М.В. Кордон. – К.: ЦУЛ, 2002. – 507 с.
3. Культурологія: теорія та історія культури. (За ред. Тюрменко І.І.) – К.: ЦУЛ, 2004. – 368 с.
4. Шаравара Т.О. Історія української культури / Т.О. Шаравара. – Полтава, 2015. – 180 с.
5. Європейська та українська культура в нарисах (За ред. Цехмістро І.З.). – К.: ЦУЛ, 2003. – 320 с.
6. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. – К.: Вища школа, 2002. – 430 с.
7. Історія світової культури 2-ге видання. (За ред. Левчук Л.Т.). – К.: Либідь, 1999. – 368 с.
8. Історія української та зарубіжної культури. (За ред. Клапчук С.М.) – К.: Знання, 2001. – 326 с.
9. Подольська Є.А. Культурологія / Є.А. Подольська. – К.: ЦУЛ, 2003. – 288 с.
10. Українська та зарубіжна культура. (За ред. Заковича М.М.). – К.: Знання, 2000. – 622 с.